

PALOTUTKIMUKSEN PÄIVÄT

Projektipäällikkö Juha Höök

Pelastusopisto

Hulkontie 83, 70260 Kuopio

Tiivistelmä

Pelastusopisto, Savonia-ammattikorkeakoulu sekä Savon ammatti- ja aikuisopisto kehittävät yhteistyössä pelastusalan henkilöstön työturvallisuuskoulutusta Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ja Itä-Suomen lääninhallituksen rahoittamana. Kehittämishankkeen tarkoituksena on parantaa pelastusalan työntekijöiden työturvallisuutta uhka- ja väkivaltatilanteiden varalta.

Pelastusalan työntekijöihin kohdistuneet väkivallan uhkatilanteet ovat synnyttäneet tarpeen työturvallisuuskoulutukselle, jossa varaudutaan ja opetetaan toimimaan oikein mahdollisissa uhka- ja väkivaltatilanteissa. Lisäksi on ilmennyt tarve kehittää viranomaisyhteistyötä ja viranomaisten yhteisiä toimintamalleja uhkatilanteissa toimimiseksi myös yksityisen turvallisuusalan kanssa.

Tavoitteena on pelastusalan henkilöstön työturvallisuuskoulutuksen kehittäminen sekä pelastusalan käyttöön soveltuvien suojavälineiden testaaminen ja kehittäminen. Edellä mainitusta koulutuksesta tullaan kehittämään turvallisuusalan henkilöstön työturvallisuuskoulutukseen soveltuva koulutus.

Hankkeen käytännön toteuttamisesta vastaavat projektipäällikkö **Juha Höök**, Pelastusopisto, tutkimusyksikkö ja projektiopäällikkö **Hannu Huttunen**, Savon ammatti- ja aikuisopisto, turvallisuusala. Hallinnosta vastaa projektipäällikkö **Seija Taattola**, Savonia-ammattikorkeakoulu, terveysalan Kuopion yksikkö.

Työpaikkaväkivalta

Työpaikkaväkivallan määrittely, kuten väkivallan määrittely ylipäätään, voidaan tehdä eri tavoin. Euroopan komission määritelmän mukaan ”työpaikkaväkivallalla tarkoitetaan tapahtumia, joissa henkilöitä loukataan sanallisesti, uhataan tai pahoinpidellään heidän työhönsä liittyvissä oloissa ja jotka suoraan tai epäsuorasti vaarantavat heidän turvallisuutensa, hyvinvointinsa tai terveytensä”. Työpaikkaväkivalta voidaan jakaa kolmeen luokkaan: fyysiseen väkivaltaan, väkivallan uhkaan, sekä kiusaamiseen ja ahdisteluun. Tässä luokittelussa väkivallan lievät muodot ovat ongelmallisia. Nämä kaikki edellä mainitut työpaikkaväkivallan muodot ovat valitettavasti yhä useammin myös osa pelastusalan arkea.

Yhteishanke pelastusalan työpaikkaväkivallan torjumiseksi

Pelastusalan työntekijöihin kohdistuneet väkivallan uhkatilanteet ovat synnyttäneet tarpeen työturvallisuuskoulutukselle, jossa varaudutaan ja opetetaan toimimaan mahdollisissa uhkatilanteissa. Lisäksi on ilmennyt tarve koulutukselle, joka pyrkii tehostamaan viranomaisyhteistyötä ja viranomaisten yhteisten toimintamallien kehittämistä uhkatilanteissa toimimiseksi, myös yksityisen turvallisuusalan kanssa. Esimerkkeinä mainittakoon vuoden 2007 vapun mellakat VR:n makasiineilla Helsingissä, Kemijärvellä tapahtunut sairaankuljettajan puukotus sekä tammikuussa 2007 Kokkolan ambulanssimiehistön aseuhkatilanne. Mainituissa mellakoissa kohdistettiin epäsuoraa ja suoraa väkivaltaa pelastuslain määrittelemää lakisääteistä pelastustoimen tehtävää tekevää henkilöstöä kohtaan.

Etenkin pelastusalan, mukaan lukien ensihoitotilanteet, erikoispiirteinä ovat muun muassa ennalta suunnittele mattomat tilanteet, työtehtävät, kohdehenkilöt sekä tilanteiden äkkinäiset muutokset. Pelastusalan henkilöstön toimintaa ohjaa sekä pelastus- ja hoitoalan eettiset säännöt ja periaatteet. Toimintaa tulee ohjata myös tietoisuus virkamiehen oikeuksista, velvollisuuksista ja suojasta. Muun muassa näiden edellä mainittujen syiden takia pelastusalan henkilöstöltä vaaditaan viranomaisilta odotettua järjestelmällistä, varmaa ja tehokasta toimintaa, joka saavutetaan vain asian mukaisella koulutuksella.

Kyseisen kaltaista koulutusta ei ole aiemmin toteutettu Suomessa järjestelmällisesti ja valvotusti. Tarpeen koulutukselle ovat ilmaisseet tutkimusten sekä tilastojen lisäksi myös pelastusalan työntekijät. Pelastusopiston projektipäällikkö Juha Höök teki jo vuonna 2004 palomies-sairaankuljettajille kyselyn työssä kohdatuista uhka- ja väkivaltatilanteista. Kyselystä kävi ilmi, että jopa 95 prosenttia pelastushenkilöstön kohtaamista uhkatilanteista sattuu sairaankuljetuksessa. Lisäksi pelastushenkilöstöön kohdistuva mellakointi työturvallisuusriskinä on tullut aivan vastikään mukaan.

Kehittämishankkeen käynnistyminen

Työturvallisuuskoulutushankkeen suunnittelun käynnistivät keväällä 2006 Pelastusopiston projektipäällikkö Juha Höök ja Savon ammatti- ja aikuisopiston turvallisuusalan projektipäällikkö Hannu Huttunen. Hankkeen tavoitteet ja sisältö esiteltiin kesällä 2006 myös sisäasiainministeri **Kari Rajamäelle**. Tuolloin sisäasiainministeriön pelastusosaston kanta oli, että hankkeen tuloksena tuotettava koulutus nähdään ministeriössä hyödyllisenä ja pelastusalanhenkilöstön työturvallisuutta lisäävänä. Uusi koulutus- ja kehittämishanke alkoi marraskuussa 2007 ja jatkuu vuoden 2007 lokakuun loppuun asti.

Pelastus- ja turvallisuusalan hanke on osa Savonia-ammattikorkeakoulun terveystalon Kuopion yksikön hallinnoimaa AVEKKI -projektia, jossa on kehitetty koulutus- ja toimintatapamalli väkivallan ennaltaehkäisyyn ja hallintaan terveydenhoitoalalle. Savonia-ammattikorkeakoulun puolelta hanketta hallinnoin projektipäällikkö Seija Taattola.

Hankkeen eteneminen

Käytännössä projekti on edennyt niin, että projektipäälliköt Juha Höök ja Hannu Huttunen ovat aloittaneet pelastusalan työturvallisuuskoulutuksen kehittämisen uhkatilanteiden varalle suorittamalla kentän nykytilanteen kartoitusta haastattelukäynnin sekä Internet kyselyn avulla. Lisäksi on kartoitettu muiden viranomaisten (Hätäkeskus, Poliisi ja Rajavartiolaitos) toimintamalleja ja ohjeistuksia väkivallanuhkatilanteisiin. Hankkeen aikana on kerätty muiden tahojen materiaalia aiheesta, pyritty verkottumaan yhteistyötahojen kanssa sekä tiedottamaan pelastusalan toimijoita aiheesta. Yhteistyötä tehdään tiivistä muun muassa Työterveyslaitoksen,

Suomen Palopäälystö Liiton, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön sekä Poliisikoulun. Tarkoituksena muokata kerätystä materiaalista koulutusmateriaali pelastusalan perus- ja lisäkoulutukseen alan ominaispiirteet huomioiden.

Koulutusmateriaalin tuottamisen lisäksi pyritään lisäämään ja kehittämään yhteistyötä muiden viranomaisten ja yksityissektorin välillä. Yhteistyön kehittämistä eri viranomaisten välillä tukee myös se, että **Poliisin tekniikkakeskus** liittyi mukaan pelastusalan työturvallisuuden kehittämiseen maaliskuussa 2007 julkistetun KILPI suojavaate yhteishankeen tiimoilta. Tarkoituksena on kehittää pelastusosalalle soveltuva suojavaate, koska pelastusosalalla käytössä olevat suojaliivit ovat perinteisesti olleet turvallisuusalan käytössä olevia malleja. Kuitenkaan suojaliivit eivät ole soveltuneet kaikin osin pelastusalan työtehtäviin, niiden käytöstä ja käyttörajoitteista ei pelastusosalalla ole ollut riittävästi tietoa eikä niiden soveltuvuutta pelastusalan käyttöön ole koskaan mietitty tarkemmin.

Yhteisenä tavoitteena on tutkia, suunnitella ja valmistaa pelastusalan työtehtäviin soveltuva suojavaate. Suojavaatteen tavoitteena on lisätä auttajien työturvallisuutta uhka- ja väkivalta tilanteiden varalta sekä helpottaa alan henkilöstön tunnistettavuutta esimerkiksi huomioväriytyksin.

Ongelmakohtia

Väkivallan uhkaa ei pidä hyväksyä osaksi työnkuvaa pelastusosalalla ja tämän vuoksi jo läheltä piti – tilanteisiin tulisi reagoida. Suurena ongelmana on ollut uhka- ja väkivaltatilanteiden kartoitus.

Kehityshankeen etenemisen aikana on käynyt selkeästi ilmi se, että väkivallan uhkaa ja väkivallan kohteeksi joutumisen riskiä on pelastusosalalla selkeästi vähätelty. Yksi tämänkaltaiseen käytökseen johtava tekijä on vajavainen työn riskin arviointi, poikkeamatilanne raportoinnin puutteellisuus sekä puutteellinen ohjeistus olemassa olevan raportointi järjestelmän käytössä. Juuri yhteneväisen raportoinnin puute aiheuttaa suuria vaikeuksia näyttää toteen työsuojelulliset ongelmat. Siksi organisaation eri tasojen näkemykset työturvallisuuden riskeistä saattavat olla hyvinkin erilaisia.

Suurimpana väkivallan uhkaa lisäävänä tekijänä pelastusalan työtehtävissä koetaan päihtyneet asiakkaat sekä mielenterveyspotilaat.

Ennakkoasenteet - ongelmako

Turvallisuus on tunne. Se on tunne siitä, että asiat ovat järjestyksessä eikä meitä uhkaa mikään äkillinen muutos. Turvallisuuden käsite on laaja ja vaikeasti määriteltävä. Se on usein meille hyvinvointivaltiossa eläville perusasia: asiat toimivat kuten odotettu ja odottamattomat tapahtumat ovat poikkeus.

Väkivallan uhriksi valikoitumiseen voi useimmiten vaikuttaa omalla toiminnallaan. Ikävä kehitystrendi on väkivalta, jossa uhriksi joutunut on täysin sivullinen ja entuudestaan tuntematon henkilö sattuen vain väärään aikaan väärään paikkaan. Toinen kokonaisuus muodostuu itse tilanteesta – miten ratkaistaan alkava tai jo alkanut väkivaltatilanne.

Väkivaltatilanteen ehkäisyssä ja käsittelyssä voidaan nähdä kaksi kokonaisuutta. Ennaltaehkäisy ja varautuminen ovat yleisiä toimenpiteitä, jotka tehdään etukäteen ilman suoranaista näkyvissä olevaa uhkaa. Tähän kuuluvat työskentelytapaamme ja käyttäytymiseemme liittyvät seikat. Valitettavasti pelastusallalla on pitkään ajateltu väkivallan uhan kuuluvan tavallaan työnkuvaan, ja se on hiljaa hyväksytty osana pelastusalan ammattia.

Käynnistyneen hankkeen tehtävänä ei siis ole pelkästään koulutusmateriaalin luominen ja suojavälinen testaaminen, vaan myös ennakkoasenteiden muokkaaminen uhkatilanteisiin varautumiselle myönteisemmäksi. Pelastusalan uhkatilanteisiin varautuminen ei tarkoita eikä saa olla paini molskilla painimista, vaan taktista tilanteiden ennakointia ja suojautumista riittävästi: heräämistä oikeisiin asioihin. Työturvallisuus alkaa asenteista ja se on koko työyhteisöä sitova jopa velvoittava asia johon jokainen työntekijän pitää voida vaikuttaa. Tavoitteena tulisi olla nolla työtapaturmaa. Yhdessä käsiteltäviä kysymyksiä ovat muun muassa: miten varmistamme yhteisen työpaikan turvallisuuden, mitkä ovat kunkin osapuolen vastuut ja tehtävät turvallisuusyhteistyössä, miten työn vaarat selvitetään ja arvioidaan, miten väkivaltatapaturmia torjutaan.

Työorganisaation tulisikin laatia selkeä periaate- ja tavoiteohjelma ja tiedottaa siitä, tunnustaen työpaikkaväkivallan poistamispyrkimysten tärkeys.